

13.Mitoloji ve Siyaset: Grek nasyon propagandalarında mitoloji, yaratılmış ya da dönüştürülmüş soy hikayeleri, yarı tanrı ve olağanüstü yetenekleri olan yiğitler. Akhilleus, Odysseus, İlyada ve Odysseia destanları; Kadmos, Iason ve Argounoutlar, Aeneas.

İÖ. 6. yy'a gelindiğinde Persler tarafından tehdit edilen Batı, Persler'in fiili istilalarının yanında iki yüz seneye yakın sürecek mücadelede Persler'in arkadan yönettiği Hellas siyasetinde iç savaşlarla çalkalandı. Bu savaşın baş aktörlerinden Atina ve Sparta sözde demokrasi adı altında oligarşilerini yayma konusunda rekabete girdiler. Hem rakibi Sparta hem de Thebai karşısında edebiyat, mimari ve güzel sanatlar konusunda ileri olan Atina'nın emperyalist politikasını tüm bunlardan okumak mümkündür. Özellikle Grekçe konuşan ve tarihte Hellas'tan göçmüş Batı Anadolu halklarını kendi hakimiyet, altında toplamak için önce Sparta daha sonra da kendi rakiplerine karşı ortak nasyon politikası altında toplamaya girişmiştir. Bu propagandanın da en iyi aracı İÖ. 13. yy'da olan halkların belleğinde yer etmiş Troia savaşları ardından Ege Akdeniz ve Karadeniz'e yayılan halkların anlatıldığı İlyada ve Odysseia destanlarıdır. Bu yöntem daha sonra Hellenistik dönemde İmparatorluk içindeki halkları tek yönetim ve kültür altında asimile etmek için Aleksandros başta olmak üzere Makedon monarklar tarafından da kullanılmıştır. Tabi ki aynı ögenin daha sonraki dönemlerde özellikle Ortaçağ'da haçlı savaşları döneminde Batı'da tekrar yayıldığı görülmekte. Günümüzde Batı Avrupa kökenlerini, ortak nasyon fikrini pekiştiren Troia savaşının yorumlarını canlı tutarak, Hellen kültürüne dayandırmaktadır.

İlyada ve Odysseia destanları sözde Smyrnalı ozan Homeros'a mal edilmekle birlikte tüm filolojik incelemeler ve tarihsel arka plan destanın yüzyıllarca rhapsadosların yürüttüğü sözlü sazlı gelenekle evrildiğini gösteriyor. Atina'da yasa koyucular tarafında bayramlarda halka okutulması İÖ. 6. yy da, resmi olarak ilk yazıya döküş girişimi de İÖ. 5. yy'da Atina'da Perikles döneminde olmuştur ki; bu dönem de okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Ancak Peisistratos döneminde kendi politikasına uygun olarak eser üzerinde değişiklikler yapıldığı savunulmaktadır. Özellikle Akhaların kıyımlarının olduğu ve yer yer yenildikleri bölümler yok edilmiştir ki bunları başka bağlantılarda sanki İlyada'dan bağımsız efsaneler şeklinde bulmaktayız.

İlyada ve Odysseia'nın üzerinde ikinci büyük çalışma Hellenistik dönemde Aleksandria'da üç büyük edebiyatçı Zenodotos, Aristarkhos ve Aristophenes tarafından yapılmıştır. Eseri Attika lehçesiyle baştan düzenlemiş ve yine ekleme çıkartmalar yapmışlardır. Bu durumu anlamak sadece filolojik metotlarla olmamış içeriğinde tarihsel arka plandaki tutarsızlıklar bu değişimleri ele vermiştir. İlyada'nın özellikle 2. bölümü tarihi bilgileri toplamak aynı zamanda eserin geçirdiği değişimleri görmek açısından da en çok üzerinde durulan en çok ipucu veren bölümdür. Odysseia ise filolojik anlamda İlyada'dan farklı bir eserdir. Dolayısıyla her iki eserde tek bir ozanın bir defada arakaya söylenip ardından da yazıya geçirilmiş eseri olamaz.

Ancak bu destan geleneğinin doğasında olan bir durumdur. Destanlar özellikle nasyon propagandalarının en etkin araçlarıdır ve bu amaca uygun güncellenmiş olmaları kaçınılmazdır. Destan söz konusu olunca tabi ki ön planda olan tanrılaştırılmış kahramanlardır. İlyada ve Odysseia ve arkasından bu gelenekte oluşturulmaya çalışılmış Vergillius'a ait Aeneas destanları bu kahramanlarla doludur. Şüphesiz İlyada'da en dokunaklı yarı tanrı kahraman Akhilleus'tur.

AKHİLLEUS: Akhilleus Teselya kralı Peleus ile tanrıça Thetis'in oğludur. Tanrıça oğlunu ölümsüz kılmak için ateşin üzerinde tutmaya girişmiş ama bebeğin dudakları ve ayağındaki aşık kemiği yandığı sırada baba çocuğu ateşten çekip kurtarmış. Kentaur Khiron'a götürmüş, Khiron da onun yanık kemiği yerine dev Damysos'un ayak kemiğini takmış ve bu yüzden Akhilleus hızlı koşmaktaymış. Öyle ki İlyada'da kendisine hep "tez ayaklı Akhilleus" diye hitap edilir. Bir diğer efsanede de tanrıça çocuğunu ölümsüz kılmak için bu kez Styks nehrinde yıkamaya girişmiş ancak ayak bileğinden tuttuğu için bebeğin bir bu kısmına su değmemiş ve onu öldürecek zayıf nokta orası kalmış.

Akhilleus'un aslında tüm efsaneleri Troya savaşı etrafında geçenlerdir. Savaş öncesi annesi savaşa gitmemesi için yalvarmış çünkü bilici tanrıça savaşta öleceğini görmüştür. İlk savaşa giden ancak Agamemnon'un odalığını alması üzerine savaşı bırakıp ülkesine geri dönen Akhilleus sevdiği kuzeni Patraklos'un Hektor tarafından öldürülmesi üzerine savaşa geri dönmüş ve o da Hektor'u öldürmüştür ve savaşı Akhalar adına aslında Akhilleus kazanmıştır. İlyada burada bitmektedir. Devamındaki hikayeleri başka eserlerde sonradan yazılı olarak üretilmiştir. Öyle ki Akhilleus, Troia'nın yağması sırasında beklenmedik biçimde Paris tarafından topuğundan vurulu ve ölür. Kendisine Troas'da bir mezar yapılır buraya da Akhilleion denir. Bu hikaye Klasik ve Hellenistik dönemlerde canlı tutulmuş, özellikle Klasik dönemin Kolonai, Hellenistik dönemin Aleksadria Troas sınırları içinde kalan bir Tümülüs Akhilleus'un mezarı olarak ilan edilmiştir. Aleksandros Troas'a ayak basıp Granikos zaferini kazandıktan sonra bölge halkına gövde gösterisinde bulunmak için bu mezarı ziyaret etmiş sözde Akhilleus'un kalkanını devralmıştır.

Homeros'a mal edilen destanlarda geçen diğer ünlü kahraman Odysseus'tur. Hatta ikinci destan Odysseia tamamen onun üzerinden anlatılır. Her iki destan bakıldığında üslup işleniş olaylara yaklaşım yönünden çok farklıdır ve belki de bu yüzden Odysseus İlyada'ya sonradan eklenmiş bir kahraman bile olabilir.

ODYSSEUS: Hermes soyuyla bağlantılı tutulan kral Laertes ve Antikleia'nın oğullarıdır. Ithake'de doğmuş ve oranın kralı olmuştur. Kurnaz ve zeki bir insandır. Savaş sırasında kurnazlığıyla yararlılıklar göstermiştir. İlyada'da yer almayan ama sonradan eklenen hikayelerin baş aktörü odur. Örneğin Hektor öldürülmesine rağmen daha ele geçirilememiş Troia onun yaptığı tahta at ve içine yerleştirdiği askerler sayesinde alınır ve şehir ele geçirildikten sonra Troia kral soyunun ortadan kaldırılma fikriyle eylemler ona aittir. Ancak Trois'yi yağmaladıktan sonra eve dönüş yolunda onun gemisi fırtınada yolunu kaybeder ve yirmi yıl ülkesine dönemez. İşte bu seyahat Ege geçeri sonrasındaki Hellas kökenli ve Anadolu kökenli, halkların kolonizasyonunu anlatan ip uçlarıyla doludur. Sadece siyasi tablo değil çok reel biçimde günlük yaşamdan da direkt bildiler vardır. Öyle ki karısı Penelopeia'nın yönettiği Ithake'deki krallık sarayındaki yaşam ve çevresini derinlemesine anlatılır.

Odysseus hikayesi sürekli ek görmüştür. Çünkü köken propagandalarında aynı siyaset altında birleşmek isteyen yönetim çevreleri kendilerini soylu bir babanın yeni bir evladı olarak ilan etmişlerdir. Bu tabi ki sadece Odysseus'un oğulları şeklinde eklemelerle değil Troia yağmalanırken oradan kaçan insanlar ve savaşa katılanlara da sürekli eklemeler yapılmasıyla gerçekleştirilmiştir.

Tabi ki bu kolonizasyon göç hikayesi içinde sık adı geçen grup Odysseus hikayesine öykünerek yola çıkmış **ARGOUNOUT**'ların hikayesidir.

Argonautlar; Hellas'ın çeşitli yerlerinden gelmiş, Iason'un önderliğinde altın postu aramak için denizlere açılmış gemicilerdir. Argonautların Argo isimli gemisi Athena'nın izniyle yapılmıştır. Tabii ki buradan tarihi arka planın İÖ. 7 yy.'da başlamış deniz aşırı Atina kolonizasyonu olduğunu anlıyoruz.

Hikayeyi özet olarak ele aldığımızda gemi Pireus limanında denize indirilir. Gemide kürekçilere tempo tutması için Thrakya'dan ünlü müzisyen Orpheus katılır. Gemi önce Lemnos adasına uğrar orada kocaları olmayan kadınlar bu denizcilerle birleşip adadaki insan neslini devam ettirirler. Ardından Anadolu kıyılarına vararak Kyzikos'ta karaya çıkarlar ve buradan Karadeniz boyunca yolarına devam edip Kolkhis'e gelirler. Burada seferin lideri Iason kralın kızı Medeia'ya aşık olur. Medeia da ona onu koruyacak sihirli bir merhem hazırlar. O ve adamları burada Ares'in musallat ettiği canavarla mücadele etmek zorunda kalırlar, canavarın açtığı yaralar bu merhem sayesinde hiçbirini öldürmez, sonuçta canavarı da alt ederler. Canavarı öldürdükleri halde kral sözünde durmaz ve altın postu vermez. Iason Medeia'nın yardımıyla altın postu çalar ve Medeia'yı da alıp kaçar. Uzunca bir süre yolculuk Argonautları kovalayan kralın önünden kaçma şeklinde sürer. Yolculuk Karadenizden Ege'ye, buradan Girit'e buradan Libya'ya buradansa tekrar Ege ve sonunda Korinth'te son bulur. Korinth'e varınca altın post tanrı Poseidon'a armağan edilerek yolculuk son bulur. Yani Atina'dan başlayan kolonistlerin gönderilmesi Anadolu kıyıları, boğazlar, Karadeniz, Gürcistan, Ege adaları, Girit ve Güney Akdeniz'de Libya'ya varan bir rota izler.

Bu hikayeden ayrıca Iason ve Medeia hikayeleri üretilmiştir ki **IASON** Iolkos'lu Odysseus'un kuzenidir. Babası iktidar oyunlarına kurban gitmiştir annesi onu koruma için kentaur Khiron'un yanına vermiştir. Yetişkin çağında ülkesine geri dönüp kraliyet varisi olduğunu amcası kral Pelias'a söylemiş amcası da ancak altın postu getirirse bunu kanıtlayıp yeni kral olabileceğini belirtmiştir. Kolkhis seferinden binbir türlü macerayla Medeia'yı da gelin alarak alıp dönene Iason sonunda kral olmuştur.

Iason'a aşık **MEDEIA** onunla uzun süre mutlu bir hayat sürmüştür. Ancak daha sonra tragedia yazarları tarafından eklenen hikayeler olayı kanlı biçime sokarak yine bir ahlak dersine ve hesaplasmaya bağlar. Öyle ki büyücülük yeteneği olan kadın ilkin kocasına iktidarı vermek istemeyen kral Pelias'ın kendi kızları tarafından kazanda kaynatılarak öldürülmesini sağlar. Ardından yavaş yavaş kendisinden bıkip aldatmaya başlayan Iason'u cezalandırmaya yönelir. Kocasının kendisine kuma aldığı Glauke'yi sözde hediye olarak gönderdiği zehirli gelinliğin içinde yakar ardından Iason'dan olan kendi öz oğullarını öldürür ve son olarak da Kolkhis'te iktidarı ele geçirmek için kendi ailesini Dioskurların yardımıyla yok eder.

Yayılma ve soy hikayeleri içinde en çok adı geçen diğer bir kahraman **KADMOS**'tur. Thebai kökenli bir kahramandır ve İo'nun soyundandır. Anadolu, Illyria ve Afrika'ya yayılan hikayeleri vardı. Europe, Phoniks ve Kiliks'in kardeşidir. Yani kahraman Fenike, Güney doğu Anadolu'daki Kilik kabileleri ile akrabadır.

Kadmos'un da seferi Europe'nin kaçırılışından sonra başlar. Onu aramak için babası Agenor tarafından sefer gönderilir. Onu bulamayan Kadmos Delphi kehanet merkezine danışır ve ora da beyaz inek İo'nun peşine takılıp onun durduğu yerde yerleşmesi öğütlenir. İo'nun çöküp kaldığı yer Boiothia olur. Orada topraktan biten halk Spartoilari'da kullanarak burada bir şehir kurar. Ancak Kadmos, bu arada Ares'in kutsal grifonunu öldürür ve yedi yıl ona hizmet emek zorunda kalır sonunda da Thebai krallığı ile ödüllendirilir, kendisine de eş olarak Mousa Harmonia hediye edilir.

Soy hikayelerine konu olmuş kahramanlar arasında sıkça adı geçen son örnek de Roma'nın kurucusu **AENEAS**'tır. Aeneas, Troas'da Dardanos soyundan gelir. Priamos'un kraliyet ailesine mensup olmamasına rağmen Hektor'dan sonra en çok saygı gören kişidir. Troia savaşına da katılmış Aphrodite'nin koruması altında Akhilleus da dahil birçok kahramanla savaşmıştır. Troia'nın düşmesinden sonra ise sırtında yaşlı bilge babası Ankhises ve küçük oğlu Askanios'u alarak ve yanında Troia'nın eski kültleri Penas ve Palladionu yüklenerek buradan ayrılmıştır. Denizlere açılan Aeneas rotasını İtalya'ya çevirmiş ancak babasının yolda öldüğü ve fırtınada gemisinin güney Akdeniz'de yolunu kaybetmiştir. Kartaca'da kıyıya çıkmış burada kraliçe Dido ona aşık olmuş ama o ayrılırken de intihar etmiştir. Aeneas, İtalya'ya ilkin Cumae üzerinden çıkar, Cumae Sybilli ona geleceği okur ve Tiber ırmağı girişinde Pallantea şehrini ele geçirip Pallatium tepesinde etrafındaki halkı da razı edip Roma devletinin temellerini atar. Bu hikaye Augustus döneminde yaşamış Romalı yazar Vergilius'un Roma'nın kuruluşunu anlatan 12 bölümlük Aeneas destanının içeriğidir. Yani Roma kökenlerini Anadolu'ya Troia'ya dayandırır ve Anadolu'dan getirilenlerle beraber Akdeniz'den Afrika'dan toplanmış halkların toplanıp oraya göç ettirilmesi sonucu, buradaki eski yerli halkların da rızasıyla kurulduğu anlatılır.